

Prof. dr hab. Tadeusz Gadkowski

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Małgorzaty Brulińskiej
pt. *Prawne aspekty przeciwdziałania i zwalczania prania pieniędzy w Polsce na tle prawa międzynarodowego*

Recenzowana rozprawa doktorska została przygotowana w Instytucie Prawa Międzynarodowego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu pod kierunkiem naukowym prof. UW dr hab. Karola Karskiego. Rozprawa liczy 362 strony tekstu, w tym obszerny wykaz bibliografii. Jako recenzent tej rozprawy, powołany uchwałą Rady Naukowej Dyscypliny Nauki Prawne Uniwersytetu Warszawskiego z 26 kwietnia 2021 r., przedstawiam niżej następujące uwagi recenzyjne.

I. Wybór tematu i konstrukcja rozprawy

Wybór tematu recenzowanej rozprawy zasługuje na ocenę pozytywną, a jej problematyka badawcza, będąca przedmiotem szerokiej i wielowątkowej dyskusji naukowej, przedstawia się szczególnie interesująco i ma oczywisty walor praktyczny. Z punktu widzenia kompetencji naukowych recenzenta szczególnie ważne jest zakreślenie przez doktorantkę problematyki badawczej pracy w ten sposób, że szczegółowe rozważania merytoryczne w zakresie problematyki prawnych aspektów przeciwdziałania i zwalczania prania pieniędzy w Polsce zostały zaprezentowane „na tle prawa międzynarodowego”. Przyjęcie takiego założenia powodować musi oczywiste pytanie o zakres i sposób ujęcia oraz zaprezentowania tego właśnie, prawnomiędzynarodowego kontekstu szczegółowej problematyki badawczej. Już na tym etapie prezentowania uwag recenzyjnych należy zauważyć, że zasygnalizowany w tytule rozprawy prawnomiędzynarodowy kontekst problematyki badawczej został zaprezentowany w skromnym wymiarze i w sposób, który wymaga sformułowania kilku bardziej szczegółowych uwag i ocen, co zostanie uczynione niżej.

Doktorantka nie musiała w szczególny sposób uzasadniać wyboru problematyki badawczej swojej rozprawy. Pytanie o walory naukowe i poznawcze badań nad prawnymi aspektami przeciwdziałania i zwalczania zjawiska prania pieniędzy, zarówno w kontekście prawa krajowego, jak i międzynarodowego, jest pytaniem retorycznym. Dobrze więc, że do

coraz dłuższej listy autorów publikujących wyniki swoich wielowątkowych, często bardzo szczegółowych badań w tej dziedzinie dołączyła Pani mgr Małgorzata Brulińska. Jest to szczególnie ważne zwłaszcza z tego powodu, że kompetencje doktorantki odnośnie do badania i prezentowania tej problematyki są w szczególny sposób uzasadnione. We wprowadzeniu do rozprawy wspomina ona o swoim unikalnym doświadczeniu zawodowym, które – jak to wynika z zaprezentowanych w rozprawie rozważań – umożliwiło jej zaplanowanie i przeprowadzenie tak szczegółowych badań oraz ich zaprezentowanie w sposób, który bardzo wyraźnie świadczy o przekonującym identyfikowaniu się autorki z tak specyficzną materią badawczą. Dobrze więc, że zakreślona w tytule rozprawy problematyka badawcza została podjęta i zaprezentowana przez osobę, której doświadczenie zawodowe pozwoliło na spojrzenie na stan regulacji normatywnych i rozwiązań instytucjonalnych w dziedzinie przeciwdziałania i zwalczania prania pieniędzy z perspektywy zarówno polskiego, jak i międzynarodowego doświadczenia w tym zakresie. Uzasadniając we właściwy sposób swoje zainteresowania tą problematyką doktorantka użyła jednak niefortunnego sformułowania, iż podczas swojej pracy zawodowej miała możliwość poznania pracowników instytucji finansowych i organizacji międzynarodowych: „zajmujących się praniem pieniędzy”. (2 zdanie wprowadzenia, s. 12). Nie trzeba dowodzić, iż w naukowym tekście prawniczym precyzja sformułowań jest pożądana w sposób szczególny.

Z tytułu rozprawy oraz z jej struktury zakreślonej w spisie treści wynika, że zaprezentowana przez doktorantkę problematyka badawcza jest bez wątpienia obszerna, wielowątkowa i złożona, ale też atrakcyjna intelektualnie. Jej zaprezentowanie wymagało od doktorantki przeprowadzenia szczegółowych badań prawnoporównawczych, wyeksponowanych w tytułach poszczególnych rozdziałów rozprawy. Przed autorką stało więc poważne wyzwanie naukowe, wymagające opanowania i zaprezentowania dobrego warsztatu naukowego. Dla osiągnięcia powodzenia w realizacji ambitnego zamierzenia naukowego potrzebne jest – obok oczywistych kompetencji merytorycznych – przyjęcie właściwych, czytelnych założeń metodologicznych, w tym również wyraźne zarysowanie we wstępie rozprawy celu badań. Niekiedy niestety – określając cel badań – chce się powiedzieć nazbyt dużo, przez co cierpi precyzja sformułowań, a sam cel zmierza w wielu kierunkach, nie zawsze koniecznych dla osiągnięcia konkretnego rezultatu naukowego. Tak właśnie pojmuję określony przez autorkę na s. 15 i 16 rozprawy cel, a w istocie rzeczy cele badań. Żadnego z nich nie mogę jednak zakwalifikować jako ambitnego i nowatorskiego na gruncie nauki prawa międzynarodowego. Doceniam zamierzenie doktorantki, oznaczające dokonanie w rozprawie analizy i oceny „stosownych rozwiązań prawnych i instytucjonalnych w zakresie

przeciwdziałania praniu pieniędzy w Polsce". Jeżeli jednak w tym kontekście wątpliwości autorki budzi: „*stosunkow[ym] długi okres wdrażania regulacji krajowych i międzynarodowych do polskiego porządku prawnego*”, to – abstrahując od niedoskonałości językowej takiej konstrukcji – nie mogę nie zauważyć postawienia na jednej płaszczyźnie regulacji prawa krajowego i prawa międzynarodowego, mając zwłaszcza na uwadze fundamentalne zagadnienia związane z miejscem tego ostatniego (zwłaszcza umów międzynarodowych) w wewnętrznym porządku prawnym i ich w tym porządku skutecznością. Zakreślenie kolejnego celu badań jako: „*opisanie międzynarodowych regulacji dotyczących prania pieniędzy i sposobów walki z tym przestępstwem – wprowadzanych w wybranych państwach...*” również mnie nie przekonuje. W rozprawach doktorskich z zakresu prawa nie powinno być miejsca na „opisywanie” regulacji normatywnych, rozwiązań instytucjonalnych itp. Niezależnie od tej uwagi, w rozdziale III (*Prawno-instytucjonalne sposoby walki z praniem pieniędzy stosowane na poziomie państwowym – przykłady z wybranych państw*), doktorantka „opisuje” regulacje krajowe, a nie międzynarodowe. Jeżeli w tym kontekście autorka pisze, że rozprawa: „*ma stanowić swoisty przewodnik opisujący w jaki sposób w wybranych państwach można obejść regulacje prawne...*”, to moja uwaga odnosząca się do sposobu sformułowania celu badań wydaje się być jeszcze bardziej uprawniona. Trzeci cel badawczy został określony jako: „*ocena świadomości i wiedzy respondentów co do funkcjonowania rozwiązań prawnych w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy w świetle przeprowadzonych badań*”. Doktorantka opracowała i przeprowadziła odpowiednie badania na temat świadomości i wiedzy respondentów w zakresie funkcjonowania polskiego systemu przeciwdziałania i zwalczania prania pieniędzy. Jej inicjatywę i podjęte w tym zakresie działania uznaję za wartościowe, ale mam wątpliwości odnośnie do zakresienia w tym kontekście celu badań recenzowanej rozprawy. Wreszcie czwarty cel badań, który został określony w dosyć niefortunnie zbudowanym zdaniu. Celem tym jest: „*ocena obecnego systemu zapobiegania praniu pieniędzy w Polsce oraz przedstawienie udoskonalonego modelu. w tym celu zaprezentowane zostały liczne pomysły, które prawidłowo zaimplementowane skutkowałyby podniesieniem skuteczności systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy w Polsce. w ramach dobrych praktyk rekomenduje się, aby w Polsce przyspieszono implementację VI dyrektywy AML*” (zdanie [?] w oryginalnym brzmieniu, s. 16). Wydaje się, że takie sformułowania odnoszące się do celu badań uzasadniają wyrażone wyżej stanowisko recenzenta, iż jeżeli próbuje się w taki sposób rozbudowywać i „stopniować” zamierzenia badawcze, to wyraźnie cierpi na tym precyzja sformułowań, a sam cel zmierza w wielu kierunkach, często się rozmiągających i nie zawsze koniecznych dla osiągnięcia konkretnego rezultatu naukowego.

Jeżeli nawet podniesione wyżej uwagi odnośnie do sposobu określenia celu (celów) badań wyrażają wątpliwości recenzenta, to przecież przywilejem doktorantki było autorskie zakreślenie założeń metodologicznych jej badań. Założenia te powinny jednak uwzględniać również sformułowanie zasadniczego problemu badawczego. Autorka pominęła jednak ten wymóg i w kontekście zasygnalizowanych wyżej celów badawczych sformułowała trzy hipotezy badawcze (s. 17 – 18). Szanując stanowisko doktorantki w tym zakresie nie sposób nie zauważyć, że są to hipotezy, których weryfikacja nie stanowi wyzwania intelektualnego o szczególnym charakterze. Tak chyba należy ocenić hipotezę główną, którą według autorki jest: *„twierdzenie, iż polski system walki z praniem brudnych pieniędzy zawiera wiele niedoskonałości uniemożliwiających skuteczne funkcjonowanie owego systemu”*, czy traktowaną przez autorkę jako pomocniczą hipotezę, iż: *„Konieczne jest przyjęcie systemowych rozwiązań w zakresie zapobiegania praniu pieniędzy”*. Należy jednak zauważyć, że w kolejnych fragmentach rozprawy doktorantka stara się konsekwentnie te „hipotezy” weryfikować, prezentując szczegółowe i uprawnione rozważania w tym zakresie. O wartości merytorycznej tych rozważań decyduje zwłaszcza fakt, iż autorka podjęła i zaprezentowała problematykę badawczą w wymiarze wielopłaszczyznowym i prawnoporównawczym. Problemy podnoszone i dyskutowane w rozprawie mogą podlegać i podlegają ocenie zarówno na gruncie prawa krajowego, jak i prawa międzynarodowego. Niezbędne było więc dokonanie i zaprezentowanie obszernej i szczegółowej analizy zarówno krajowych, jak i międzynarodowych regulacji normatywnych, a nadto reprezentatywnych regulacji prawa wtórnego Unii Europejskiej.

Taki wielowątkowy charakter problematyki badawczej, odnoszącej się do bardzo szczegółowego i specyficznego zagadnienia, regulowanego zwłaszcza w prawie krajowym, ale na tle wybranych regulacji prawa międzynarodowego zarówno o charakterze *hard*, jak i *soft law* oraz prawa Unii Europejskiej, oznacza określone trudności w procesie badań. Przed doktorantką stało więc poważne wyzwanie, wymagające opanowania i zaprezentowania dobrego warsztatu naukowego. Wyzwanie to doktorantka zrealizowała w rozprawie, której konstrukcja powinna być przemyślana, czytelna i przekonująca. Autorka z pewnością szczegółowo i głęboko tę konstrukcję przemyślała, jako że jest ona dobrze rozbudowana i oddaje prawnoporównawczy w zdecydowanej części charakter rozważań. Doktorantka podzieliła swoją rozprawę na sześć merytorycznych rozdziałów, poprzedzonych wprowadzeniem (wstępem), zawierającym najważniejsze elementy wymagane od tej części rozpraw naukowych. Dostatecznie oszczędne i niejednoznaczne w swojej treści są sformułowania wprowadzenia odnoszące się do celu badań i przyjętych hipotez badawczych, jak również do

metodologii i stanu badań w dziedzinie będącej przedmiotem rozprawy. Oczywiście napisanie dobrego wstępu do pracy naukowej nie jest łatwe, ale doktorantka powinna mieć świadomość faktu, że treść wstępu może w znaczący sposób wpływać na postrzeganie i ocenę nie tylko zawartości merytorycznej pracy i jakości rozważań, ale również na ocenę poziomu jej warsztatu naukowego. Całość rozważań merytorycznych została podsumowana w rozbudowanym w wymaganym zakresie podsumowaniu (zakończeniu), w którym znajdujemy konkretne i uprawnione w kontekście rozważań merytorycznych uwagi *de lege lata* i postulaty *de lege ferenda*. Podsumowanie to odnosi się do rozważań zaprezentowanych w całej pracy, jako że doktorantka przyjęła założenie oznaczające brak indywidualnego podsumowywania rozważań prezentowanych w poszczególnych rozdziałach. Należy jednak zauważyć, że takie podsumowanie, zatytułowane: *Rekomendowane działania...* znajdujemy na zakończenie każdego punktu w rozdziale III. Nie zawsze też jest tak, że materia kończąca dany rozdział stanowi dobrze zaplanowane i przez to niejako oczekiwane przejście do problematyki rozdziału kolejnego.

Poszczególne rozdziały merytoryczne autorka zatytułowała w następujący sposób: *Zjawisko prania pieniędzy* (rozdz. I); *Międzynarodowe i Unijne regulacje prawne w walce z praniem pieniędzy* (rozdz. II); *Prawno-instytucjonalne sposoby walki z praniem pieniędzy stosowane na poziomie państwowym – przykłady z wybranych państw* (rozdz. III); *Instytucjonalne i normatywne rozwiązania w zakresie przeciwdziałania i zwalczania praniu pieniędzy w Polsce* (rozdz. IV); *Rola poszczególnych jednostek współpracujących jako podmiotów realizujących zadania na rzecz przeciwdziałania i zwalczania praniu pieniędzy* (rozdz. V); *Ocena funkcjonowania rozwiązań w zakresie przeciwdziałania i zwalczania prania pieniędzy w świetle przeprowadzonych badań* (rozdz. VI). Systematyka poszczególnych rozdziałów jest zróżnicowana, ale w niektórych z nich (rozdziały: III i V) znajdujemy – w ich początkowej części – fragmenty wprowadzające do merytorycznych rozważań, ale pozbawione własnego tytułu.

Przyjęta przez autorkę konstrukcja rozprawy jest konstrukcją autorską, ale można zastanawiać się, czy właściwie rozłożyła ona akcenty, skoro bardzo wyraźne są dysproporcje objętościowe pomiędzy poszczególnymi rozdziałami. Jeden z rozdziałów, a mianowicie najbardziej rozbudowany rozdział III, w którym autorka zaprezentowała rozwiązania prawne i instytucjonalne wybranych państw w zakresie walki z praniem pieniędzy sam w sobie stanowi 1/3 objętości całej rozprawy, a więc tyle, ile oba rozdziały (IV i V), poświęcone podobnej problematyce w odniesieniu do Polski. Jeżeli oceniać to będziemy w kontekście tytułu rozprawy, to przyjęcie w konstrukcji rozprawy takich właśnie proporcji może budzić

wątpliwości. Nie można też nie zauważyć tych dysproporcji w odniesieniu do skromnego w wymiarze objętościowym rozdziału II, referującego stan regulacji prawa międzynarodowego i prawa Unii Europejskiej w dziedzinie zapisanej w tytule rozprawy. Wszystkie te uwagi związane z konstrukcją pracy należy jednak pojmować przy założeniu, że przywilejem autorki było zbudowanie własnej konstrukcji pracy w taki sposób, aby osiągnąć zamierzony cel badań. Recenzent nie może jednak nie zauważyć, że tytuły niektórych rozdziałów zostały sformułowane niefortunnie z językowego punktu widzenia (np. rozdziały: IV i V); nie przekonuje mnie również określenie: „poziom państwowy” w tytule rozdz. III, czy „...Unijne regulacje prawne” w tytule rozdz. II.

II. Bibliografia rozprawy

Wykazana i wykorzystana przez autorkę bibliografia pracy jest zróżnicowana. Jej zestawienie w ramach wykazu bibliografii na ponad 20 stronach daje wyobrażenie o skali i zakresie badań przeprowadzonych przez doktorantkę. Jest to bibliografia reprezentatywna również w tym znaczeniu, że obejmuje – poza pracami autorów polskich – dorobek doktryny obcej, a więc zwłaszcza prace w języku angielskim, powoływane jednak w zdecydowanej większości ze źródeł internetowych.

Wykaz wykorzystanej przez autorkę literatury nie zawiera klasycznego podziału na monografie i artykuły oraz studia i nie znajdujemy w nim wcześniejszych prac doktorantki z zakresu problematyki rozprawy doktorskiej, jak chociażby artykułu pt. *Aspekty prawne przeciwdziałania i zwalczania prania pieniędzy w Polsce. Wyzwanie dla polskich instytucji finansowych* (Studia Iuridica 2018, t. 77). W zestawieniu bibliografii brakuje również tekstu M. Menkesa pt. *Financial Governance, Money Laundering and the International Law's New Clothes*. Brakuje tam też niektórych znaczących i stosunkowo nowych publikacji anglojęzycznych, takich jak np. B. Vogel, J.B. Maillart, *National and International Anti-Money Laundering Law* (2020); M. Sciarba, *Anti-Money Laundering State Mechanism. International Experiences, Current Issues and Future Challenges* (2018); D. Siclari, *The New Anti-Money Laundering Law* (2016).

Wykaz literatury wymaga bardziej starannego dopracowania. Przy nazwiskach autorów tekstów opublikowanych w pracach zbiorowych brakuje niekiedy tytułów tych tekstów, a znajdujemy tytuł samej pracy zbiorowej, niekiedy też bez wskazania nazwiska (nazwisk) redaktora (redaktorów). Dla przykładu: poz. 16 i 17 na s. 341, poz. 87 na s. 344 –

f.

brak tytułu artykułu, brak nazwiska redaktora, zniekształcony tytuł pracy, inne miejsce wydania pracy).

W ramach wykazu bibliografii znajdujemy również wykaz źródeł (aktów prawnych). Autorzy naukowych prac prawniczych powinni podchodzić do źródeł ze szczególnym pietyzmem. Autorka recenzowanej pracy w dużej mierze bazuje na źródłach, których zestawienie w ramach wykazu bibliografii jest bardzo obszerne i szczegółowe. Wydaje się jednak, że byłoby to zestawienie znacznie bardziej czytelne i przekonujące, gdyby doktorantka przyjęła standardową choćby systematykę, która np. nawiązywałaby do tematu rozprawy (prawo polskie, prawo międzynarodowe, prawo Unii Europejskiej, a dalej ewentualnie systematyka jeszcze bardziej szczegółowa). Ta sama uwaga dotyczy wykazu dokumentów, raportów i publikacji organizacji międzynarodowych oraz innych instytucji. Poza nieprecyzyjnym określeniem tytułu tej części wykazu źródeł należy zauważyć, że w znaczącej części dokumenty te są powoływane ze źródeł internetowych (nawet Kodeks postępowania karnego).

Doktorantka przyjęła „autorskie” założenie i pod hasłem: akty prawne zamieściła wykaz ponad 60 różnych regulacji prawnych w porządku alfabetycznym ich tytułów. W wykazie tym znajdujemy więc zarówno źródła prawa międzynarodowego, jak i prawa Unii Europejskiej oraz akty prawa krajowego różnego rzędu, a nadto uzasadnienia projektów ustaw, wyroki Trybunału Konstytucyjnego, uchwały Sądu Najwyższego, obwieszczenia marszałka Sejmu, zarządzenia Prezesa NBP, czy zarządzenia warszawskiego prokuratora regionalnego. Taka konstrukcja wykazu źródeł zdecydowanie nie ułatwia lektury rozprawy. Nie można też nie zauważyć, że niektóre konwencje wymienione w spisie treści jako tytuły punktów nie zostały wymienione w wykazie źródeł (np. konwencje wskazane w tytułach punktów: 2.2.3 oraz 2.3.4). Tytuły konwencji powinny być autentyczne: Konwencja ONZ o środkach psychotropowych (p. 2.2.3) to Konwencja ONZ o substancjach psychotropowych (tak w Dz. U. 1976, nr 31, poz. 180) – sama autorka zresztą w tabeli na s. 59 rozprawy poprawnie powołuje ten tytuł. Inne przykłady: tytuły konwencji: poz. 10 wykazu źródeł i p. 2., 2.2 spisu treści, poz. 20 wykazu źródeł i p. 2.2.6 spisu treści; czy poz. 22 wykazu źródeł i p. 2.2.8 spisu treści. Jeszcze jedna uwaga w związku z tytułami konwencji. Tytułów umów międzynarodowych nie należy utożsamiać z ich nazwami, tak jak to ma miejsce np. na s. 54 (Konwencja o zwalczaniu nielegalnego obrotu środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi ma swój tytuł, a w jego ramach – nazwę). Nie należy też przedstawiać w opozycji nazw umów międzynarodowych, zwłaszcza takich jak: traktat, umowa, konwencja (wniosek 10 w podsumowaniu pracy, s. 332).

III. Strona formalna rozprawy

Generalnie – pozytywnie oceniam stronę formalną recenzowanej rozprawy doktorskiej Pani mgr Małgorzaty Brulińskiej. Rozprawa jest napisana poprawnym językiem. Dotyczy to zarówno rozważań o charakterze bardziej ogólnym, a więc dotyczących samego zjawiska prania pieniędzy, jak również szczegółowych rozważań dotyczących uregulowań prawnych i rozwiązań instytucjonalnych w zakresie przeciwdziałania i zwalczania na poziomie krajowym i międzynarodowym tego zjawiska. Ta pozytywna ocena formalnej strony rozprawy nie oznacza, że jest ona wolna od błędów językowych, czy interpunkcyjnych, jak również błędów w konstruowaniu zdań – niektóre przykłady zostały podniesione już wyżej, we fragmencie recenzji dotyczącym konstrukcji rozprawy.

Podobną ocenę należy wyrazić również w odniesieniu do przypisów. Nie są one nadmiernie rozbudowane, a autorka nie prowadzi w nich polemiki z autorami powoływanych prac. Wyżej też zostały już podniesione uwagi odnośnie do sposobu powoływania tekstów opublikowanych w pracach zbiorowych, Uwagi te należy uzupełnić w odniesieniu do sposobu powoływania w przypisach źródeł, a zwłaszcza umów międzynarodowych. Doktorantka powołuje przecież różne umowy z systemu ONZ i Rady Europy. W przypadku cytowania takich umów podaje się zwykle ich oficjalne miejsce publikacji w United Nations Treaty Series (UNTS) oraz European Treaty Series (ETS), a gdy chodzi o umowy ratyfikowane przez Polskę, również Dziennik Ustaw. Autorka wybrała rozwiązanie bardziej minimalistyczne i w odniesieniu do umów ratyfikowanych podaje zwykle tylko miejsce ich publikacji w Dzienniku Ustaw i to w sposób dosyć zróżnicowany w odniesieniu do poszczególnych aktów normatywnych (np. sposób powoływania Dz. U. w wykazie źródeł: poz. 20, 21, 23, 25). Niefortunne z pewnością jest również powoływanie tekstu umowy międzynarodowej ze wskazaniem na strony Dziennika Ustaw (np. przypisy: 156, 158, 159).

IV. Strona merytoryczna rozprawy

W mojej opinii Pani mgr Małgorzata Brulińska przygotowała interesującą rozprawę doktorską. Zaprezentowała w niej ważną i szczegółową problematykę badawczą, stanowiącą przedmiot badań nie tylko na gruncie prawa karnego, gospodarczego i finansowego, ale również na gruncie prawa międzynarodowego i prawa Unii Europejskiej. Problematyka ta ma istotne znaczenie zarówno z punktu widzenia stanowienia prawa, jak również jego stosowania

w praktyce. Pozostaje więc i z całą pewnością pozostanie nadal aktualną i potrzebną problematyką badawczą. Dobrze więc się stało, że w istotnym i ważnym fragmencie problematyka została podjęta i zaprezentowana przez autorkę, która z racji swojego zawodowego doświadczenia mogła kompetentnie połączyć te jej wątki, które dotyczą funkcjonowania normatywnych i instytucjonalnych rozwiązań krajowych (polskich i obcych) w dziedzinie przeciwdziałania i zwalczania prania pieniędzy w szerszym, a więc międzynarodowym kontekście. Nawet jeżeli ostatecznie jest tak, że ten międzynarodowy kontekst został przez autorkę zarysowany nazbyt ogólnie, a zapisane w tytule rozprawy międzynarodowe „tło” jest – mierzone w odpowiednich proporcjach – skromne w porównaniu do bardzo obszernego i szczegółowego aspektu krajowego, zaprezentowanego zresztą w obszernym wymiarze porównawczym, obejmującym prawo i praktykę kilku wybranych państw, to zostało ono poszerzone i wzbogacone o perspektywę prawa Unii Europejskiej. W opinii recenzenta doktorantka dosyć wybiórczo zaprezentowała regulacje prawa międzynarodowego w odniesieniu do problematyki badawczej. Dotyczy to zwłaszcza instrumentów międzynarodowych o charakterze *hard law*. Zdając sobie sprawę z „ryzyka” przeciwstawiania sobie międzynarodowego *hard* i *soft law*, prezentując dorobek konwencyjny w zakresie badanej problematyki nie można zapominać o takich umowach, jak np. Europejska Konwencja o ekstradycji (razem z Protokołami Dodatkowymi), Europejska Konwencja o zwalczaniu terroryzmu, czy Konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości. Dorobek normatywny Rady Europy w tej dziedzinie jest znaczący, w związku z czym odpowiednio szerokie zaprezentowanie jego miejsca w europejskiej przestrzeni prawnej w kontekście problematyki badawczej rozprawy i dla wzbogacenia jej walorów naukowych byłoby w oczywisty sposób pożądane. Konwencje (zarówno uniwersalne, jak i regionalne europejskie) które doktorantka powołała i uczyniła przedmiotem swoich rozważań w kontekście implementacji ich standardów do krajowego porządku prawnego (doktorantka niefortunnie pisze o konwencjach ONZ i dokumentach Rady Europy) zostały zaprezentowane w bardzo „oszczędny” sposób. Podobną uwagę można sformułować odnośnie do instrumentów prawnych Rady Europy o charakterze *soft law* (zalecenia Komitetu Ministrów). Powołując Zalecenie 1980(10) doktorantka przypisała je Radzie Ministrów Rady Europy. Należy pamiętać o tym, że w systemie instytucjonalnym Rady Europy mamy Komitet Ministrów (Committee of Ministers), a nie Radę Ministrów. Zalecenie, o którym autorka pisze jest oczywiście zaleceniem Komitetu Ministrów. Reasumując więc – należy zauważyć, że interpretacji standardów międzynarodowych odnośnie do problematyki badawczej rozprawy doktorantka powinna była poświęcić znacznie więcej miejsca i uwagi. To samo spostrzeżenie

należy sformułować odnośnie do prezentacji dorobku normatywnego Unii Europejskiej, w tym dyrektyw AML (I –VI). Nie sposób jednak zakończyć omawianie aktywności UE na Dyrektywie VI z 1918 r., skoro np. jeszcze w 2019 r. Rada – w odpowiedzi na strategiczny program UE na lata 2019 – 2024 – przyjęła konkluzje, które w założeniu mają wzmocnić działania Unii na rzecz walki z praniem pieniędzy i finansowaniem terroryzmu oraz wezwała państwa do możliwie szybkiej transpozycji wszystkich przepisów dotyczących przeciwdziałania praniu pieniędzy do prawa krajowego, jak również do wzmocnienia procesu ich skutecznego wdrażania do praktyki.

Realizując zaplanowane badania doktorantka w wymagany sposób zastosowała i wykorzystwała zróżnicowane metody badawcze niezbędne w pracy naukowej, a więc zwłaszcza metodę dogmatyczną i prawnoporównawczą, jak również metodę historyczną, a także – z uwagi na specyfikę badanej problematyki – socjologiczną i statystyczną. Z uwagi na skomplikowaną i wielowątkową problematykę badawczą rozprawy autorka słusznie przyjęła założenie metodologiczne, iż kompleksowe jej zaprezentowanie musi być oparte na komplementarnym zastosowaniu różnych metod badawczych. Jest oczywiste, że metodą badawczą, która jest najczęściej i najszerzej wykorzystywana w nauce prawa jest metoda dogmatyczna, bez której nie jest możliwa analiza źródeł prawa. Gdy chodzi o źródła prawa międzynarodowego, to metoda ta musi uwzględniać ich oczywistą specyfikę. Analiza źródeł prawa międzynarodowego wymaga w pierwszej kolejności ustalenia ich treści, a to zadanie jest zwykle znacznie bardziej skomplikowane, aniżeli przy analizie norm prawa krajowego. Może to usprawiedliwiać w jakiś sposób podkreśloną wyżej, dosyć powierzchowną analizę doktorantki w odniesieniu do instrumentów prawa międzynarodowego.

Wyżej zaprezentowane uwagi recenzyjne powinny ułatwić doktorantce uzupełnienie wykazanych braków i unikanie ich w procesie realizacji przedsięwzięć naukowych w przyszłości. Problematyka rozprawy doktorskiej Pani mgr Małgorzaty Brulińskiej jest bowiem wielowątkowa i dynamiczna w kontekście praktyki międzynarodowej, w związku z czym konieczność kontynuowania pogłębionych badań w tym zakresie wydaje się być w pełni uzasadniona.

V. Ocena końcowa rozprawy

Zaprezentowane wyżej uwagi upoważniają mnie do wyrażenia następującego stanowiska:

1. Rozprawa doktorska Pani mgr Małgorzaty Brulińskiej pt. *Prawne aspekty przeciwdziałania i zwalczania prania pieniędzy w Polsce na tle prawa międzynarodowego*, przygotowana pod kierunkiem naukowym Pana prof. UW dr hab. Karola Karskiego, stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną autorki w dziedzinie prawa międzynarodowego publicznego, a także jej umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.
2. Rozprawa doktorska Pani mgr Małgorzaty Brulińskiej pt. *Prawne aspekty przeciwdziałania i zwalczania prania pieniędzy w Polsce na tle prawa międzynarodowego* spełnia tym samym wymagania określone w postanowieniach art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2017, poz. 1789 ze zm.).
3. W związku z powyższym wnioskuję o przyjęcie rozprawy doktorskiej Pani mgr Małgorzaty Brulińskiej i o dopuszczenie doktorantki do dalszych stadiów postępowania w przewodzie doktorskim.

Prof. dr hab. Tadeusz Gadkowski

Poznań, 2021. 05. 27.